

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา และการรับรู้ของมนุษย์

สุจรรยา พรประพันธ์

บทนำ

ภาษานับเป็นระบบการสื่อสารที่ยุ่งยากซับซ้อนของมนุษย์ มนุษย์ได้คิดหาเสียงต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อสื่อความหมายถึงสรรพสิ่งนานาประการ มนุษย์สามารถคิดหาคำพูดได้อย่างไม่มีขีดจำกัดและสามารถกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและสถานที่ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กล่าวคือ เราสามารถเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตหรืออาจพูดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตกับผู้อื่นได้ (ขณะที่สัตว์ต่าง ๆ จะสื่อสารกันได้เฉพาะหน้าเท่านั้น) ในสังคมเรานั้น ตลอดเวลาที่มีการติดต่อกัน ภาษาจะมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอในการเสนอความนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึก ภาษาแสดงให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะและพื้นฐานของผู้พูด นอกจากนี้ภาษายังมีอิทธิพลกับโลกทัศน์ หรือความคิดของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย ในที่นี้ผู้เขียนใคร่ที่จะยกสมมติฐานของแซเปออร์-วอร์ฟ ซึ่งเป็นสมมติฐานเกี่ยวกับภาษาและการรับรู้ของมนุษย์ มาอธิบาย สมมติฐานนี้ได้ถูกตีความออกเป็น 2 นัย

1. ภาษาที่มีอิทธิพลกับความนึกคิดของมนุษย์
2. ภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความนึกคิดของมนุษย์

1. อิทธิพลของภาษาที่มีต่อความคิดของมนุษย์

ภาษามีผลกระทบอย่างมากต่อความคิดของมนุษย์ หรือบางครั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย (Whorf : 212) ด้วยเหตุนี้จึงดูเหมือนว่า พฤติกรรมหรือบุคลิกของบุคคลหนึ่ง ๆ อาจสืบเนื่องมาจากภาษาที่พูดกันในสังคมนั้น ๆ นั่นเอง เราอาจยกตัวอย่างจากภาษาไทยของเรามาสนับสนุนสมมติฐานของแซเปออร์-วอร์ฟ ข้อนี้ได้

ในเมืองไทยเรา การคบหาสมาคมระหว่างคนในสังคม บางครั้งก็ถูกกำหนดโดยภาษาที่เราพูด เป็นที่ทราบกันว่าคนไทยถูกอบรมมาให้อือเรื่องอาวุโสเป็นสำคัญ ผู้อาวุโสกว่าต้องเป็น

“พี่” ผู้เยาว์ต้องเป็น “น้อง” การที่เรียก “พี่” หรือ “น้อง” นำหน้าชื่อ ทำให้ผู้พูดเองเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับภาษาที่ตนใช้ ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งผู้เขียนเคยรู้จักสตรีท่านหนึ่งด้วยความเข้าใจว่าเธออาวุโสกว่า ผู้เขียนจึงเรียกเธอ “พี่...” มาตลอด ต่อมาแม่ได้ทราบที่เราสองคนอายุเท่ากัน ผู้เขียนก็ยังคงเรียกเธอ “พี่...” อย่างในตอนแรก (เพราะความที่ไม่ค่อยคุ้นเคยกันนัก) ตลอดเวลาที่รู้จักกัน แม่จะนานแค่ไหน ผู้เขียนก็ยังมีความรู้สึกเกรงใจเธออยู่ตลอดเวลา จนภายหลัง มานึกได้ว่า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเหล่านั้น ก็คือผลสืบเนื่องมาจากการที่ผู้เขียนเรียกเธอผู้นั้นว่า “พี่...” นั่นเอง

2. ภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของมนุษย์

ภาษามิได้มีหน้าที่เพียงเป็นสื่อแสดงความคิด ความรู้สึกของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังให้เราเห็นถึงความคิด ตลอดจนสภาพการดำเนินชีวิตของผู้พูดในแต่ละวัฒนธรรมอีกด้วย ภาษาที่ใช้ในแต่ละท้องถิ่น แสดงให้เราเห็นจุดเด่นของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สำหรับชาวเอสกิโมแล้ว หิมะถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทกับการดำเนินชีวิตมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ ภาษาเอสกิโม จึงมีคำที่มีความหมายว่า “หิมะ” อยู่ถึง 12 คำ ตัวอย่างเช่นคำหนึ่งใช้สำหรับหิมะที่ใส่น้ำแข็ง คำหนึ่งสำหรับหิมะที่กำลังตก อีกคำหนึ่งสำหรับหิมะที่อยู่บนพื้น (Chaika : 195) ในภาษาอื่นเช่นภาษาทางยุโรป ก็มีคำที่แปลว่า “หิมะ” ภาษาละคำเท่านั้น ทั้งนี้ก็เนื่องจาก ชาวยุโรปไม่ถือว่า “หิมะ” เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขา เช่น ชาวเอสกิโม และขณะที่ภาษาเอสกิโมมีคำที่แปลว่า “หิมะ” อยู่ถึง 12 คำ หลาย ๆ ภาษาในแอฟริกา ไม่มีคำที่แปลว่า “หิมะ” แม้แต่คำเดียว ซึ่งก็เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า ทางแถบแอฟริกาไม่เคยมีหิมะตกเลยนั่นเอง

การรับรู้เรื่องสีของชนเผ่านาวาโฮ ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า มนุษย์ต่างวัฒนธรรมจะมีแนวความคิดและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ต่างกัน ภาษาอังกฤษและภาษานาวาโฮ มีการแบ่งสีต่างกันอย่างชัดเจน ในภาษานาวาโฮ คำ **liqai** ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “white”, **dilxil** และ **lizin** คือ “black”, **lici** ? คือ “red” และ **do. iz** คือ “blue” และ “green” สีของพวกนาวาโฮไม่ตรงกับสีในภาษาอังกฤษนัก กล่าวคือ พวกนาวาโฮเห็นว่าสีดำนนั้นมี 2 สี แต่กลับเห็นว่าสีฟ้าและเขียวคือสีเดียวกัน ในทางตรงกันข้ามเรากลับไม่เห็นว่ามีสีดำ 2 สีนั้นต่างกันอย่างไร

พวกนาวาโฮเชื่อว่า สภาพแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่มีความสัมพันธ์กับพวกตนมากพร้อมกับเชื่อว่าโลกนั้นอมตะไม่แปรเปลี่ยน และมีความสมดุลอยู่ในตัว เมื่อใดที่โลกเกิดความไม่สมดุล พวกเขาจะประสบโชคร้าย มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา เช่น ขาดแคลนอาหาร เกิดการเจ็บป่วย จนถึงเสียชีวิต พวกนาวาโฮแก้เคล็ดโดยการทำพิธี เพื่อให้มนุษย์และโลกรวมกันเป็นหนึ่งเดียวดุจเดิม และต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีนั้นไว้

พวกนาวาโฮยังเห็นว่า จักรวาลนั้นเคลื่อนที่ ดังนั้นอาภัพกิจริยา การเคลื่อนไหวของมนุษย์ เช่น การเดิน นอน วิ่ง ถือเป็นการแยกตัวออกจากจักรวาลที่กำลังเคลื่อนที่จากความคิดนี้ ภาษาที่พวกนาวาโฮใช้จึงเข้าไปเกี่ยวพันกับการเคลื่อนไหว เช่น

Ninti - You have lain down (Hoijer 101) **Ninti** แปลตรงตัวได้ว่า “One animate being moves to a position of rest.” ซึ่งจริง ๆ ก็คือ “One animate being lies down.”

(หรือ You have lain down)

จากประโยคข้างบน เราจะเห็นความแตกต่างของการมองโลกของคน 2 เผ่าพันธุ์ ขณะที่ผู้พูดภาษาอังกฤษเน้นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าจักรวาล กล่าวคือ มนุษย์เป็นตัวทำอาภักปกริยานั้น ๆ ขณะที่โลกหยุดนิ่ง ในทางตรงกันข้าม ชาวเผ่านาวาโฮกลับเห็นว่า จักรวาลมีการเคลื่อนไหว ดังนั้นการจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจึงต้อง “เคลื่อน” ออกจากจักรวาล” ในภาษานาวาโฮ จึงมีการใช้คำว่า “เคลื่อน” ประกอบกริยา อยู่ในหลาย ๆ กรณี

อังกฤษ

One is young

One dresses

He is carrying a round object

นาวาโฮ

One moves about newly

One moves into clothing

He moves along handling a round object

(Nanda 116)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ภาษาที่คนกลุ่มหนึ่งใช้จะทำให้เราสามารถเห็นลักษณะความนึกคิดของคนในสังคมนั้น ๆ ได้ ภาษาไทยก็เช่นกัน การที่เราใช้คำศัพท์ใช้เฉพาะกลุ่มคน ก็แสดงให้เห็นสภาพสังคมไทยที่มีการแบ่งชนชั้น คำที่มีความหมายว่า “เสียชีวิต” ในภาษาไทยมีหลายคำที่เดียว สามัญชนจะใช้คำว่า “ตาย” ราชบุรุษใช้คำว่า “อสัญกรรม” ภิกษุใช้คำว่า “มรณภาพ” เชื้อพระวงศ์ระดับหม่อมเจ้า ใช้คำว่า “สิ้นชีพิตักษัย” สมเด็จพระนางเจ้าหรือเจ้าฟ้าใช้คำว่า “สิ้นพระชนม์” และสำหรับพระเจ้าอยู่หัวใช้คำว่า “สวรรคต” ศัพท์หลายคำซึ่งมีความหมายเดียวกันทำนองนี้มีอยู่ในภาษาไทยอีกมาก ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวบ่งบอกลักษณะสังคมไทยว่าเคยเป็นสังคมที่มีการแบ่งแยกชนชั้น

สรุป

ตามที่แซเปอร์-วอร์ฟ ได้ตั้งสมมติฐานไว้โดยแบ่งเป็น 2 แนวคิดนั้น ประการแรก ภาษามีอิทธิพลต่อความนึกคิดของคน กล่าวคือ ภาษาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ ดังที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่าง เรื่อง “พี...” มาแล้วข้างต้น ประการที่สอง เราสามารถรู้ถึงความนึกคิดของบุคคลหรือกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ได้จากภาษาที่เขาพูด ดังที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างถึงเรื่องการรับรู้เรื่องสี่และความเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์และจักรวาลของเผ่านาวาโฮ หรือแม้แต่เรื่อง ศัพท์ในภาษาไทยที่ให้ความหมายว่า “เสียชีวิต” ซึ่งทำให้เห็นลักษณะสังคมไทยที่มีการแบ่งแยกชนชั้น

ถ้าจะถามว่า ระหว่าง 2 แนวคิดนี้ แนวคิดไหนดูจะเป็นไปได้มากกว่ากัน ? ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะต้องตอบคำถามนี้ สิ่งสำคัญที่สุดในเรื่องนี้ก็คือว่า สมมติฐานของแซเปอร์-วอร์ฟ ช่วยให้เราเกิดความเข้าใจว่าภาษากับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ถ้ามีวัฒนธรรมโดยที่ไม่มีภาษา วัฒนธรรมนั้น ๆ ก็คงหมดคุณค่า หรือว่าถ้ามีภาษาแต่ไม่มีวัฒนธรรม ภาษานั้นก็คงไม่มีความหมายแต่อย่างใด

บรรณานุกรม

- Chaika, Elaine. **Language : The Social Mirror**. Massachusetts : Newbury House Publishers, 1982.
- Holger, Harry, ed. **Language in Culture**. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1954.
- Nanda, Serana. **Cultural Anthropology**.
- Whorf. Benjamin Lee. **Language, Thought, and Reality**. Cambridge, MA : MIT Press, 1956.